

Inan, Abdülkadir

188 ÇAGATAY, Saadet. Abdülkadir
Inan. Fünzig Jahre wissenschaftlichen
Wirkens. *Central Asiatic J.* 5 (1959),
pp. 151-162

26 ARALIK 1957

INAN ABDÜLKADIR

Inan, Abdülkadir: Türkoloji ders mülasaları.
Istanbul 1936: Devlet Basımevi. 97 S. [Türk.]
[Turkolog. Vorlesungen.]

Bestand-Nr./Standort

24 A 6562

HİZMETLİ, Sabri

22 HAZİRAN 2001

Les idées théologiques d'Ismail
Hakkî İzmirli (1868-1946) dans le
"Yeni İlm-i Kalam" Basılmamış Dok-
tora tezi, Paris, 1979

(Ank. İlahiyat Fak. Küt.)

Prof. Abdülbaki Gölpınarlı'nın Kitap ve Makaleleri

(Bkz.: Metin Akar ve Hatice Aynur'un aşağıdaki yazıları)

Yararlanılan Kaynaklar

Akar, M., "Vefatının On İkinci Yılında Abdülbaki Gölpınarlı ve Eserleri", *Bir Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. 2, s. 7-9, 1994.

Akün, Ö. F., "Abdülbaki Gölpınarlı", *İslam Ansiklopedisi* (TDV), C.14, s. 146-149, İstanbul 1996.

Alparslan, A., *Abdülbaki Gölpınarlı*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1996.

Alparslan, A., "Kültür Tarihimizin 'Hadislere Lâyük' Gerçek Bir Bilim Adamını Kaybettik", *Milliyet Sanat*, s. 30-32, 1982.

Aynur, H., "Abdülbaki Gölpınarlı Bibliyografyası", *Journal of Turkish Studies* [Türklük Bilgisi Araştırmaları], *In Memoriam Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı*, S. 20, s. XXI-L, Harvard 1996.

Ayvazoğlu, Beşir, *Geleceğin Direnişi*, Ötüken Yay., İstanbul 1996.

Bardakçı, M., "Salacak'taki Ahşap Ev, Baki Hoca ve Garib", *Journal of Turkish Studies* [Türklük Bilgisi Araştırmaları], *In Memoriam Abdülbaki Gölpınarlı Hatıra Sayısı*, S. 19., s. VII-XX, Harvard 1995.

Necdet, Ahmet, *Bugünün Dilliyile Divan Şiiri Antolojisi*, Adam Yay., İstanbul 1995.

Sülker, K., "Abdülbaki Gölpınarlı", *Yazko Edebiyat*, S. 25, s. 78-83, İstanbul 1982.

— Çalışmamız sırasında katkılarından dolayı Sayın Dr. Müjgân Cınbur'a teşekkür ederiz.

Haz. Hasan Özdemir, Hadi Şenol, DTCF'de Türkoloji'in Öyküsü, Ankara 2006. s. 219-222. İSAM 148676.

İNAN Abdülkadir
ABDÜLKADİR İNAN
(1889-1976)

Görev Yılları: 1936-1954

MADDE 14'ÜN İKİNCİ FAKULTE
SONRA GELEN DOKÜMAN

Hadi Şenol

219

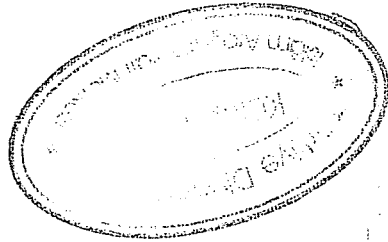
"Hayatım roman" özdeyişi ile uyumlu kaç yaşam vardır bilemeyiz bilmesine ya; Abdülkadir İnan'ın yaşadıkları gerçekten roman. Çok az sayılabilecek bilgilerimize göre roman. İnsanımızdaki kendi yaşadıklarını kaleme alma çekingenliği ya da alışkanlığı olmamasına rağmen roman. 1889-1976 arasında yaşanan tamı tamına 87 yıllık bir roman. Seksen yedi yıllık hayatın bu çalışmaya neden olan bölümünde bir olaydan yola çıkarak bu 87 yılda yaşananların ne denli sarsıcı dramatik bir kurgusu olduğunu kolayca görebiliyoruz. Okulumuzun açıldığı günlerde Bakanlar Kurulu Kararı ile görevlendirilen İnan'ın, kendi deyişi ile "9 yıl 4 ay", idarenin hesaplamalarına göre "8 yıl 1 ay 12" gün profesör olarak ders verip, jüri üyeliği, üniversite kurulu üyeliği yaptıktan sonra, "sizin evraklarınız eksik" denip kadrosu iptal edilerek işine son verilmiş. Gerekçeyi ekte yalnızca bir tanesi yer alan sayısız başvurularına karşı, bu işlemden tam altı yıl sonra, 4 Eylül 1950 tarihinde dönemin DTCF Dekanı Bekir Sıtkı Baykal imzalı, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü'ne yazılan cevabî yazıdan öğrenelim:

Abdülkadir İnan, 19.II.1936 tarih ve 4/4483 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile o tarihte yeni açılmış bulunan Fakültemizde konferans verecek birçok zatlar meyanında saat başına 15 lira ücretle hiçbir unvan tasrih edilmeksizin öğretim görevi yapmaya memur edilmiştir. 1944 yılına kadar sözü geçen kararnameye

ERDEM, cilt: XII / sayı: 36

(Ankara-2000) s. 907-928

10.039

113. DOĞUM, 26. ÖLÜM YIL DÖNÜMÜ MÜNASEBEYİYLE
ABDÜLKADİR İNAN VE ESERLERİ

MUSTAFA ERKAN*

Göbek adı Fethulkadir olan Abdülkadir, 29 Kasım 1889'da Başkurdistan'ın Prime vilâyetine bağlı Ekaterinburg (Sverdlov)'un Şigay köyünde bir çadırda dünyaya gelmiştir. Babası İmam Musaffa, annesi Balakatay boyundan Mella Şirniyaz'ın kızı Zekiye'dir. Dedesi Bikkul oğlu Kaz Börü (Gazi Börü) oğlu Abdülcelil oğlu Süleyman vasıtasıyla soyu Başkurtlar'ın Ulukatay boyu Yalan oymağına dayanır. Ulukatayların son çadır hayatını yedi-sekiz yaşlarında gören İnan, annesinden Başkurt masalları dinleyerek büyür. Daha sonra yazdığı İl İçin, Kavalcı Timirbay, Ölet gibi Başkurt hikâyelerinde annesinden dinlediği bu masalları işlemiştir. İlk öğrenimini Alim Efendi'nin Şigay'da açtığı Usûl-ü Cedide Mektebinde yaptı. Alim Efendi'nin zengin kütüphanesindeki yeni edebiyatla ilgili eserleri okudu. Halka dağıtılmak üzere babasına gönderilen beş yüz kitap arasından, seçtiği yeni edebiyatla ilgili eserleri de okumuştur. Bir süre Çilebinsk'deki Ahund Hekim Hazret Medresesi'ne devam ederek Arapça, tecvit ve din dersi okudu. Rusça öğrenip üniversiteye gitmek için isyan edip medreseyi terk etti. Rus-Başkurt Mektebi öğretmeni Uçitel'den Rus grameri ve matematik dersleri aldı. Rus okullarına gitmesine babasının razı olmaması üzerine Troitsk şehrindeki yeni usul eğitim öğretim veren Resuliye Medresesi'ne devam etti (1907-1908). Medresedeki eğitimi yetersiz bularak dört arkadaşı ile birlikte, medrese müdürlerine hitaben, medreselerin reformlara muhtaç olduğunu belirten Rusça açık bir mektubu Step gazetesinde neşretti. Müdürü Abdurrahman Resuli'nin bunu yersiz ve zamansız bulması üzerine oradan ayrılmak mecburiyetinde kaldı. Kazak Türklerinden Mehmed Ali isimli bir öğrenciye Rusça öğretmek ve dersler vermek için Akmolla vilâyeti Kökçatav kazasına bağlı Argın kabilesine gitti. Bir ara üniversiteye gitmek için Kesli Zavodun'daki bir misyoner

MADDE KAYITLANDIĞI TAN
2 HAZİRAN 2003

ler" arasında, paşa kıyafetine girmiş bir misafir, Prens Czartoryski'ye Çerkes cariyeler takdim ediyor, hattâ Türkçe birkaç söz söylüyor. (Misafire bu sözleri öğreten Türk gemicisi Hasan, Prens'in kölelerindedir.) 1822 yılında da Czartoryski'lerin Pulawy şatosunda "alaturka bir balo" veriliyor. Baloda yine bir "Türk paşası" ve bir "Türk alayı" bulunuyor.

Her çeşit "Şark eğlenceleri"ne Türk motifleri ilâve ediliyordu. Meselâ, 1786 yılında Karlsbad (Karlovy Vary)'da, Polonyalı Prenses Oginska'nın tertiplemediği "Çin balosu"nda, Çin fenerleri, Çin köşkleri bulunuyor, ama "Türk müziği" çalıyor. Aynı yıl içinde, Polonya'da, Siedlce şehrinde düzenlenen maskeli eğlencede, bütün Saray erkânı Türk kılığına giriyor. 1777'de, Radziwill'lerin Varşova'daki sarayında, bir şenlik tertipleniyor: Saksonya bakanlarından birinin oğlu, Frederic Brühl, bu şenliğe "Türk padişahı" kılığında katılıyor.

Bütün bu misaller bize, XVIII. yüzyılda ve XIX. yüzyılın ilk yıllarında, Türk modasının ve zevklerinin Polonya sahnesine ne kadar büyük tesirde bulunduğunu göstermektedir.

Aynı devirde, Türklerin "kukla oyunu"nun da tesirleri görülmektedir. Ama bu oyun türü Polonya'ya İtalyan kukla oyunu yoluyla geldiği için, kuklalardaki doğulu özellikler pek belirli değildi. Buna karşılık, Doğu gölge tiyatrosunun ve özellikle Karagöz'ün tesirleri oldukça bellidir. Karagöz'ü Polonya'ya tanıtanlardan biri, Yordaki Kuparenko adında bir Boğdanlıdır. Yaş şehrinde doğan bu karagözcünün XIX. yüzyıl başlarında Polonya'da temsiller verdiğini biliyoruz. Hiç şüphesiz Kuparenko, o devirde Romanya topraklarında çok yaygın olan Türk Karagözünün şekillerini Polonya'ya aynen tanıtmıştır.

Türk tiyatro ve komedi şekilleri, incelediğimiz devir boyunca, Polonya'da büyük ilgi uyandırmıştır. Ünlü Polonyalı seyyah Jan Potocki, XVIII. yüzyıl sonlarında İstanbul'da bir kukla oyunu seyrederek ve bunu uzun uzun anlatır¹². Polonya Kralı Stanislas-Auguste, Saray ressamı Saksonyalı Kamsetzer'i İstanbul'a gönderirken, kendisine bir "Türk komedisi temsili"nin resmini ısmarlar¹³.

Bu çok çeşitli ilgiler hiç şüphesiz Polonya'daki Türk tesirlerini belirtmekte ve bu iki dost millet arasındaki tarihi bağların eskiliğini ve devamlılığını ispatlamaktadır.

(12) Jan Potocki, *Voyage en Turquie et en Egypte fait en 1784*. Varşovia 1789; Metin And, *A history of Theatre and Popular Entertainment in Turkey*, Ankara 1964.

(13) Jan Reychman, *Sur l'activité de quelques artistes polonaise en Turquie au XVIII siècle*. First International Congress of Turkish Arts, Ankara 1961, s. 286-287.

PROFESÖR ABDÜLKADİR İNAN
Türk kültürü tetkiklerinin büyük öncüsü

—Yazılarının bir arada yayınlanması dolayısıyla*—

Prof. Dr. Bahaeddin Ögel

Muhterem üstadımız Prof. Abdülkadir İnan'ın yazılarının bir araya getirilerek yayınlanması, sağlığında ondan bahsetmek için iyi bir sebep oldu. Bu yazıyı kaleme almama diğer bir sebep de İstanbul Üniversitesi Türkiyat Enstitüsündeki Katanof'un kitaplarını henüz daha yeni tetkikten dönmüş olmamdır. Her sene olduğu gibi bu sene de Katanof'un kitaplarını karıştırırken, en nadir seyahat ve etnografya raporlarında bile Sayın Prof. Abdülkadir İnan'ın kurşun kalem ile yazdığı notlarını görmek artık benim için tabii bir şey haline gelmiştir. Bu notlardan birçokları tenkid mahiyetinde yazılmış ve bazan esas raporlardan da kıymetlidirler. Belki kendilerinin de unuttukları bu notlar, sayın üstadın nasıl yetiştikleri ve hazırlandıkları hakkında bize açık bir fikir verir.

Kendisinin ancak birkaç sayı çıkabilmiş haftalık dergilerde bile keşif mahiyetinde önemli yazılarını görür ve bunların kaybolmasından korkarak üzüldük. Bu da dergi sahiplerinin ricalarını kıramayıp, ne olursa olsun bir şeyler yazmak arzusundan ileri gelirdi. Üstadın yazılarını adım adım takip ederek toplamış bir hayranı olarak şu kanaate varmıştım: Prof. Abdülkadir İnan, bir gazete makalesinde bile yenilik getirmeyen bir yazıyı kaleme almak yaradılışında değildi. Şunu da bu arada ifade etmek isterim: Yeni yayınlanan bu külliyatta Sayın Profesörün bütün yazıları da bir araya gelmiş değildir. Öyle anlaşılıyor ki yazılar ya bir seçime tabi tutulmuştur veyahut da bunlardan bazıları Sayın Üstadın kendisi bile unutmuştur. Bu mesele ayrı bir yazı konusudur. Bu sebeple daha fazla bahsetmiyeceğim.

Yukarıda söylediğim gibi üstad ilme bir yenilik getirmeyen bir yazıyı kaleme almak yaradılışında değildir. Bunu kendisi ile ilgili bir hâti-

(*) Abdülkadir İNAN, *Makaleler ve İncelemeler*. Ankara 1968, XXVIII + 712 S. Neşre hazırlayanlar: Saadet Çağatay ve Hikmet Tanyu. Türk Tarih Kurumu yayınlarından VII. seri - Sa. 51.

ABDÜLKADİR İNAN'IN DİN TARİHÇİLİĞİ

Prof.Dr. Harun GÜNGÖR(*)

29 Kasım 1889 yılında Başkurdistan'ın Çıgay köyünde doğmuş olan İnan, uzun mücadelelerle dolu bir hayat sürmüştür, Çarlık Rusyası döneminde başladığı mücadelelerine Sovyetler Birliği döneminde de devam etmiştir. Başkurdistan istiklâl mücadelesinde Zeki Velidi Togan'la birlikte hareket etmiş olan İnan, aynı zamanda çeşitli eğitim kurum ve kuruluşlarında da görev almıştır.

1925 yılında İstanbul'a gelen, İnan, Fuat Köprülü'nün arzu ve isteği ile Türkiyat Enstitüsünde Türkoloji asistanı olmuş, bu tarihten itibaren çeşitli dergi ve gazetelerde yazı yazmıştır. 1933'te Türk Dili Tetkik cemiyetinde görev almış ve Atatürk'ün iltifatlarına mazhar olmuş olan İnan, 1936'dan 1944'e kadar Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde profesör ünvanı ile görev yapmış, 1944 yılında bu ünvan ve görevi kaldırılmış, ancak 1955 yılına kadar yine aynı Fakültede öğretim görevlisi olarak hizmetlerini sürdürmüştür. 1961 yılından itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Heyetinde ilmî eserleri tetkik görevine getirilen İnan, uzun yıllar bu görevini sürdürmüş, 10 Ekim 1976 yılında da vefat etmiştir.

1908 yılından başlayarak 1976 yılına kadar kesintisiz yazı hayatını sürdüren İnan, kitap ve makale olarak üçyüz küsur bilimsel çalışma kaleme almıştır. Biz bu bildirimizde İnan'ın Türk kültür hayatını yakından ilgilendiren iki kitabını esas alarak onun Türk dini ile ilgili olarak verdiği bilgileri doğruluk ve yanlışlıkları açısından değil de daha çok dinler tarihi metodolojisi açısından değerlendireceğiz. Bu kitaplar:

- 1- Tarihte ve Bugün Şamanizm, Ankara 1954,
- 2- Eski Türk Dini Tarihi, İstanbul 1976.

Hiç şüphesiz merhum İnan'ın Türk dini tarihi ile ilgili çalışmaları sadece bu iki kitaptan ibaret değildir. Onun özellikle Orta Asya Türk şamanlığı ile ilgili devrin Rus araştırmacıları V.V. Radlof, A.V. Anohin ve V.Ç. Verbitski gibi ilim adamlarından çevirileri yanında birçok makale ile kendi gözlemlerine dayanarak kaleme aldığı araştırmaları mevcuttur.

Abdülkadir İnan'ın Türk dini tarihine katkılarını daha iyi tesbit etmek için, kendinden önce Türk dini tarihi ile ilgili araştırmalara bir göz atmak gerekir.

(*) Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

Yay. Haz. Abdülkadir YUVALI (ve öte.)

TÜRK DÜNYASI AYDINLARI SEMPOZYUMU
BİLDİRİLERİ, (23-26 Mayıs 1996)

Kayseri - 1996, s. 257-262.

DN: 63695

956.

TUR.C

14 HAZİRAN 1999

D 379

Dergi / Kitap

Kütüphane Mevcutları
KÜTÜPHANE MEVCUTLARI
KÜTÜPHANE MEVCUTLARI

23 TEMMUZ 1993

TÜRK BİLGİNİ PROFESÖR ABDÜLKADİR İNAN'IN HAYATI

Prof. Dr. Hikmet TANYU

Etnografya, Türk Folkloru, Türk Tarihi ve Türkler'in dinleri ve inançları Türk lehçeleri ve Türk filolojisine, etimolojisine ve Türk edebiyatına dair 350 kadar ilmi makale ve kitabı olan Abdülkadir İnan, 29 Kasım 1888 de Başkurdistan'ın Çığay (Şığay) köyünde doğdu. Abdülkadir'in babası İmam Musaffa (Mustafa), onun babası Süleyman, onun babası Abdülcelil, onun babası Kaz Börü, onun babası Bikkul idi. Başkurtlar arasında şecereye çok önem verildiğinden, O da şeceresini biliyordu. Annesi Zekiye Hanımdır. Göbek adı, Fethülkadir olan, Abdülkadir birçok yazılarında bu adı kullanmıştır. Ulukatay'ların yayladaki son çadır hayatını yedi - sekiz yaşlarında gören Abdülkadir (İnan), eski çadır hayatına dair annesinin şu hatırasını anlatmaktadır. Büyük babasının çok güzel olan eski çadırını saklıyan annesi onu her görüşte içini çekerek, eski göçebe devri hatırlar ve şöyle dermiş :

— Hay Dünya! Nekadar güzel zaman vardı.

Eski göçebe hayatını överek anlatan, eski Başkurt masallarını söyleyen annesinin etkisinde kalan Abdülkadir, eski Başkurtların hayatından hikâyeler yazdığı sıralarda hep bunların ilhamı içinde kalmıştı. «Başkurt yaylasında», «İl için», «Kavalcı Timirbay», «Ölet» adlı küçük hikâyeleri bu esinlerin mahsulüdür.

Babası bir gerçekçi olan ve eski devirlerden fazla bahsetmeyen Abdülkadir İnan'a O, din bilgisini, hesabı, rusça yazıp konuşmayı öğretmişti.

Amcası Muhibullah Hazret'in kızıyla evlenmiş olan Âlim Efendi, Şığay köyüne imam olmuş ve ayrıca Usol-ü Cedide mektebini açarak öğretmenliğe başlamıştı. Babası, iyi bir ilim adamı olan Âlim Efendinin okuluna Abdülkadir'i isteyerek gönderdi. Zengin bir kütüphanesi olan Hocasının kitaplarını birer birer okumaya başlayan Abdülkadir İnan, köyelerine gönderilen 300 kadar, coğrafya, yeni hikâyeler, piyesler, romanlar ve dini kitapları büyük bir tutkuyla okumuştur. İlk okulu bitirdikten sonra, Âlim Efendinin de izniyle, Çilebi'deki Ahuud Hekim Hazret medresesinde tahsiline devam etti. Fakat medresenin karşısındaki (Usulü Cedide) ile eğitim ve öğretim yapan okulla ilişki kurarak oradan da kitap alıp okuyor ve oradaki öğretimi de takip ediyordu. Usulü Cedide mektebinde şiirle ilgili eserler de okutuluyordu. Çarlık rusyası 1904 yıllarında Ulukatay'ların topraklarını ellerinden alıp hazine malı ilân etmişti. Hükûmete karşı halkın nefreti artmıştı. 1904 - 1905 Rus - Japon savaşında, Ruslar'ın yenilmesi için halk dua etmişti. Yenilen Rus askeri sarhoş bir durumda sağa sola sarkıntılık ediyorlar, ona buna sataşıyorlardı. Bu yenik Rus askerleri, sarhoş bir halde Çilebi'den geçerken Abdülkadir'i sokakta görür görmez : «Köpek Japon çocuğu, buraya nasıl geldin, diyerek yakalayıp döğmeğe başlamışlardı..»

Japon yenilgisi Ruslar'ı karıştırmış, yer yer büyük merkezlerde grevler, mitingler alıp yürümüştü. Bu karışıklık içinde öğrenimini sürdüren ve bilgisini artıran Abdülkadir, Rusça bilgisini de

PROF. ABDÜLKADİR İNAN ÜZERİNE BAZI NOTLAR

Dr. Süleyman TULUCU*

Bütün ömrünü Türk kültürüne hizmet etmeğe vakfeden müstesna ilim adamı Abdülkadir İnan, 29 Kasım 1889'da Başkurdistan'ın Çığay köyünde doğmuştur. Babası Çelebi çevresi Başkurtlarından Ulu Katay boyunun Kazbörtü (Gazi Börtü) kolundan Süleyman Efendi oğlu İmam Musaffa (Mustafa) Efendi, annesi Zekiye Hanım'dır. Soylu, köklü, muhafazakâr bir aile içinde yetişen Abdülkadir Bey'in asıl adı Fethülkadir'dir. İlk öğrenimini Çığay'da Usûl-i Cedîde mekteplerinde yapmış, sonra Troitsk'teki Resuliye mektebinin 8 yıllık orta, 2 yıllık yüksek kısmını bitirmiş, 1914'te Yüksek Muallim Mektebi'nden mezun olduktan sonra 1915'te Bütün Rusya Müslümanları'nın Mahkeme-i Şer'iyye kurulu önünde dinî ilimlerden imtihan vererek müderris ünvanı ve şehadetnâmesini almıştır. 1915-1923 yılları arasında muhtelif Başkurt ortaokullarında öğretmenlik yapmıştır¹.

Abdülkadir İnan, Ruslara karşı açılan istiklâl mücadelesine de karıştı ve bu kurtuluş hareketlerinde fiilen görev aldı. Ancak, bu çetin mücadeledeki yenilgi üzerine 1923'te İran ve Afganistan'da bir sene kadar kaldıktan sonra Hindistan'a (1924), buradan da Avrupa'ya (Marsilya-Paris-Berlin-1925) geçti ve 1925 yılının Temmuz ayında İstanbul'a geldi. Abdülkadir İnan'ın ilmî çalışmalarını bilen ve takdir eden Prof.Dr. M.Fuad Köprülü onu Türkiyat Enstitüsü'ne Türkoloji asistanı olarak aldı².

Türkiye'ye geldikten sonra da yazı hayatına devam eden Abdülkadir İnan, Ankara'da Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu), Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Diyanet İşleri Başkanlığı, Türk Tarih Kurumu ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü'nde çalıştı. Bu kurumların yayın organlarında kıymetli yazılar yazdı. 1 Ekim 1976 tarihinde Ankara'da vefat etti. Abdülkadir İnan Türk Tarih Kurumu³ ve Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü asli üyesi idi⁴.

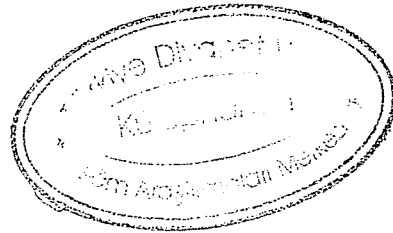
* Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Arap Dili ve Belâgatî Anabilim Dalı Bşk.

¹ Naile Binark, "İnan, Abdülkadir", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, İstanbul 1981, IV, 384-385; Müjgân Cumbur, Hocam Abdülkadir İnan, *Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Kuruluş ve Gelişmesine Hizmeti Geçen Türk Dünyası Aydınları Sempozyumu Bildirileri* (23-26 Mayıs 1996), Kayseri 1996, s.155.

² Naile Binark, a.g. mad., *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, IV, 385.

³ Amiral Fahri Çoker, *Türk Tarih Kurumu, Kuruluş Amacı ve Çalışmaları*, Ankara 1983, s. 213, 217.

⁴ 25 Yıl (1961-1986), *Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü*, Ankara 1986, s. 10.

MADDE 101'İN KURULAN
SONRA İZLENİMLERİ

1200A

TRK KÜLTÜRÜNÜ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
TRK KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI

YL: XVI / 1 — 2

1977 — 1978

Prof. ABDULKADİR İNAN'IN
HAYATI - HÂTİRALARI VE ESERLERİ

(29 Kasım 1889 — 1 Ekim 1976)

— I —

Tesbit eden: Sâide Arslanbek

Türkiye'ye gelmeden önceki hayatımdan bazı hâtıralar*:

1889 yılında Ulukatay uruğunun Yalan denilen uymağında Şığay karyesinde doğdum. Bu karye eski idâri bölümlere göre Pirme vilâyeti Ekaterinburg muzâfâtına bağlı idi. Bizim köy Ekaterinburg'a (şimdiki Sverdlov) 90 kilometre uzaklıkta bulunuyordu. Ulukatay boyu Başkurtların büyük kabilelerinden olan Katayların bir kolu idi. Bu kabilenin bir bölüğü Ural dağlarının ortasında bulunuyordu. Bizim Ulukataylara Balakatay kabilesi komşu idi.

Ulukatay kabilesi, Ural dağlarında buldukları zaman 1774 senesinde meşhur Pugaçev ve Yolayoğlu Salavat isyanına iştirak etmiş, tenkilden sonra; Batı Sibiryaya kaçmış, oradan tekrar batıya gelip bugünkü yerlerine yerleşmişlerdir. Ulukataylar, Pugaçev ve Salavat isyanına iştirak ettikleri için, toprak üzerindeki haklarını kaybederek "propuşçennık" (haklarını kaybeden) olmuşlardır. Soyumuzun geleceğine göre, atalarımız Bikkul, isyana iştirakın hâtırası olarak, o günlerde dünyaya gelmiş oğluna Gazi Börü adını vermiş imiş. (Benim secerem böyle. Abdülkadir (Fethülkadir)'in babası Musaffa, onun babası Süleyman, onun babası Abdülcelil, onun babası Kaz Börü, onun babası da Bikkul.)

Bizim küçüklüğümüzde Başkurtlar "Şecereye" çok değer verirdi. Yedi babasını bilmeyenin imanı yok derlerdi. Bu adet, eski göçebe aşiret hayat devrinin hatırası olsa gerek. Bizim Ulukatayların son yayla çadır hayatını, ben yedi sekiz yaşlarında gördüm. Başkurtlar

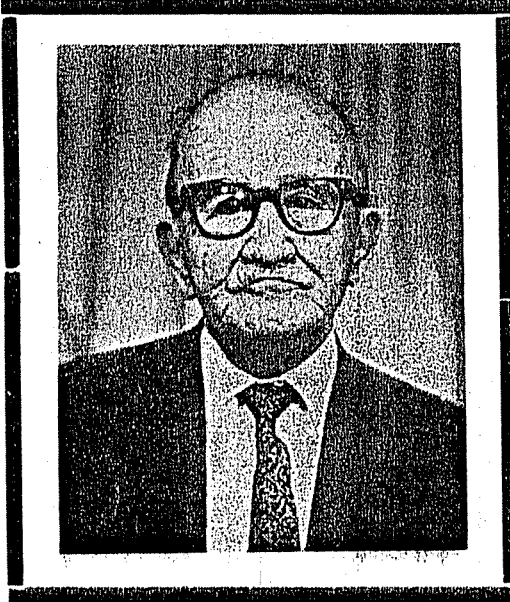
(*) Bu bölüm, Abdülkadir İnan merhum tarafından sağlığında bizzat dikte ettirilip Sâide Arslanbek tarafından daktilo edilmiştir.

MAKULU
SONR
TAN
TAN

s. 7 - 88.

İNAN, Abdülkadir (29.11.1889-1.10.1976): Başkurt sahası ve Türkiye müşterek ilim adamı, Türkolog, öğretim üyesi. Ufa ilinin Verxneuralsk ilçesine bağlı (bugün Çelyabinsk ili Kunşak ilçesi) Şıgay/Çagay (diğer ismi Harı Külmek) köyünde doğup büyüdü. Abdülkadir İnan'ın doğum adı Fethilkadir Mustafa oğlu Suleymanov'dur. Başkurtların 1864'te iskân edilen Ulu Katay boyunun Kazbörü/Gazi Börü kolundandı. Babası İmam Musaffa/Mustafa, dedesi Süleyman, annesi Zekiye Hanımdır. Çadırda doğdu. Muhafazakâr bir ailedendi. Altı boya kadar dedelerinin adlarını sayardı. İlk öğrenimini Rus-Başkurt ve Çagay'da açılan usûl-i cedid mekteplerinde yaptı, Troitski'deki Resüliye Medresesinde 8 yıl, yüksek kısmında iki yıl okudu, sonra Yüksek Muallimler Mektebinde eğitim gördü. İlk yazısı 1908'de *Vakit* gazetesinde çıktı. 1910'da Resüliye Müdürü Abdurrahman Resuli ve *Muallim* dergisinin nâşır ve muharriri Hasan Ali Efendinin teşvikleriyle folklor araştırma ve derlemelerine başladı. Önce yalnız Başkurtlar üzerinde çalışırken Zeki Velidi Togan'ın etkisiyle Kazak-Kırgız, Altay ve Özbek folkloru, özellikle Manas destanı ve Şamanizm hakkında pek çok inceleme yapıp malzeme topladı. 1914 yılından itibaren ortaokullarda öğretmenlik yaptı. 1915'te Mahkeme-i Şer'iyye kurulu önünde din ilimlerinden imtihan vererek müderrria unvanını ve icazetini aldı. Şubat ihtilâli sırasında Orenburg'ta idi ve bu dönemden itibaren sosyal ve siyasi faaliyetlere katılmaya başladı. Başkurt hükümetinin *Başkurt* gazetesinde editör olarak çalıştı. Başkurt Otonom Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti kurulunca cumhuriyetin Eğitim Bakanlığında Fen Bölümü başkanlığı görevini yaptı. 1919-1920'da Leningrad kütüphanelerinde çalıştı. Birçok değerli eseri Başkurt kütüphanelerine getirdi. Sonra Taşkent'e gitti. Kazak-Kırgız ortaokulunda öğretmelik yaptı. Bir süre Yese'de tarih öğretmeni olarak çalıştı. Sonra Semerkand'a çağrıldı. 1923'te Başkurt Millî Azatlık hareketinin lideri Zeki Velidi Togan ile yabancı ülkelere gitti. 1923'te İran ve

Afganistan'da bir yıl kadar kaldı. 1924'te Hindistan'a, buradan da Avrupa'ya geçti. Marsilya, Paris, Berlin'de kısa sürelerle yaşadktan sonra 1925 Temmuzunda İstanbul'a geldi. Prof. Köprülü, onu Türkiyat Enstitüsüne asistan olarak aldı. İlk önce İstanbul'da, 1933'te Türk Dişl Kurumu'nun daveti üzerine asistanlıktan ayrılıp sonra Ankara'ya gelip yerleşti. Atatürk'ün dile ilgili çalışmalarında genellikle yakınında bulundu. 1935'te Dil ve Coğrafya Fakültesinin kuruluşu sırasında Doğu Türk Lehçeleri profesörlüğüne atandı. 1944'te profesörlük unvan ve kadrosu ksildirılarak mütercim, okutman, öğretim görevlisi gibi adlarla 1955'e kadar aynı dersleri okutmaya devam etti. 1961'de Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavere Heyetine üye seçildi. Bir trafik kazası geçirince bu görevinden de ayrıldı. Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumunda üyelik, başuzmanlık yaptı. 1964 yılı nisanından itibaren Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsünde aslı üye oldu. Türkiye'de tamamen bilimle uğraştı, Abdülkadir İnan ismi ile bir çok tarih, edebiyat, folklor, etnografi, dilbilimi ve arkeoloji konularında 300'kadar makale ve ilmî çalışmalarını yayımladı. Araştırmalarında Başkurt halkının geçmişine de çok yer verdi. Edip ve alim Prof. Abdülkadir İnan arasına dile getirdiği doğduğu yerin özlemi içinde Ankara'da vefat etti. F.Suleymanov edebiyatla 1913-1916 yılları arasında aktif olarak ilgilendi. Nesirde, nazımda, dramaturgide kalemını sınıadı ve özellikli eserler bıraktı. Şiirlerinin temel motifleri, yaşadığı zamanın zorluklarından ve halkının acılarından acı çekmesi ve eski yayla hayatının özlemidir. Z. V. Togan ile *Yeni Türkistan* degisini kurdu (1927), Birkaç arkadaşıyla *Halk Bilgisi Haberleri* adlı dergisi çıkardı. Yazıları *Vakit* (Orenburg), *Şura* (Orenburg), *Taârifü'l-Müslimîn* (İst.), *Başkurt* (Orenburg), *Akyol* (Taşkent), *Yeni Kafkasya*, *Türkiyat Mecmuası*, *Türk Yurdu*, *Yeni Türkistan*, *Emel* (Romanya), *Halk Bilgisi Haberleri*, *Türk Hukuk ve İktisat Mecmuası*, *Atsız*, *Azerbaycan Yurt Bilgisi*, *Çığır*, *Tarih-Arkeoloji*, *Etnografya Dergisi*, *Ülkü*, *İstanbul Darülfünun İlahiyat*

PROF. ABDÜLKADİR İNAN
(1889 - 1976)

Prof. Dr. Hilmet Tanyu

Abdülkadir İnan'ın babası İmam Musaffa (Mustafa), dedesi Süleyman ve annesi Zekiye olup, 29 Kasım 1889 yılında (bugünün idari takimatına göre) Başkurdistan'da Çıgay köyünde doğdu. Göbek adı Fetihülkadir'dir. Birçok yazılarında bu ad kullanılmıştır. Sibiryaya demiryolu üzerindeki Çelebi çevresi Başkurt'larından Ulu Katay boyunun Kazbörü (Gazi Börü) koluna mensuptur. Bu boy 1864 yıllarında iskân edilmiştir. Önceleri göçebe olarak yaşamaktaydılar. Bununla beraber yaylaya çıkma devam etmiştir.

Abdülkadir, çadırda doğmuştur; muhafazakâr bir aileye mensuptur. Soyunu yedi boya kadar sayabilen bu aile, köklü bir geçmişe sahiptir. Abdülkadir İnan, altı boy dedesinin adını bilmekteydi.

İlk öğrenimini Rus-Başkurt ve Çıgay'da açılmış olan Usulî Cedîde mektebinde yapmıştır. Daha sonra Troyitsk'de bulunan Resûliye mektebine devam etti. Resûliye mektebi 8 yıl, âlî kısmında da iki yıl okuyarak mezun oldu.

Abdülkadir İnan'ın ilk yazıları 1908 yılında Orenburg'da yayınlanan Vakit gazetesinde çıktı.

1914 yılında Yüksek Muallim Mektebi'nden mezun oldu. 1915-1923 yıllarında ortaokullarda görev aldı. 1915'de "Bütün Rusya Müslümanlarının Mahkeme-i Şer'iye" kurulu huzûrunda din ilimlerinden imtihan vererek müderris ünvan ve şahadetnâmesini almıştır.

Resûliye okulunun Müdürü Abdürrahman Resûlî ve Dış Türklerinin meşhur Türkçülerinden, Orenburg'da çıkan "Muallim" dergisinin nâsir ve muharriri olan Hasan Ali Efendi'nin teşvikiyle 1910 yılından itibaren folklor sahasında uğraşmağa başlamıştır. Topladığı materyaller, eski Başkurt hayatından ve Mücadele Tarihinden konular olup, bu etnolojik konuları hikâyeler halinde "Şûrâ" mecmuasında 1913 yılından 1916 yılına kadar neşretmiştir. Esasen kendisi de Başkurt istiklâl hareketlerine, isyanlarına iştirak eden ailelerden olduğu ve bu ayaklanmanın anane ve hikâyelerini çok iyi bilen bir çevre içerisinde bulunduğu ve küçük yaştan beri bu hâtıralar arasında büyüdüğü için, birçok folklor malzemesi ile beraber yaşamış ve derlemiş, toplamıştır. Umumiyetle Başkurt kadınlarının beşik ninnileri bile Ruslarla mücadele ananelerini anlatan destan parçalarından ibarettir.

Önceleri yalnız, Başkurt folkloruyla uğraşırken 1914 yılında, Profesör Zeki Velidî (Togan)'nin tavsiyesiyle, Altay, Kazak-Kırgız, Özbek ve bütün Türk kavimlerinin folklor, etnografya ve bilhassa destanları, millî anane ve dini üzerinde çalışmağa başlamıştır. Böylece Abdülkadir İnan, Şamanizm ve Manas destanı üzerinde çok derin araştırma ve incelemeler yaptı. Birinci Cihan Savaşı sırasında Başkurd Ülkesi'nde öğretmenlik vazifesine başarıyla devam ediyordu. Fakat Bolşevik istilâ teşebbüsleri karşısında, millî kurtuluş hareketlerine fiilen katılması gerekti. Başkurdistan'ın istiklâl mücadelesinde önemli hizmetler ifâ etti.

1918 yılı Haziran ve Temmuz aylarında çıkartılan Başkurt gazetesinde, Abdülkadir İnan muharrir olarak çalıştı. 1919 yılında, Başkurt Maarif Vekâleti'nin ilmi heyetine (Tâlim ve Terbiye Kurulu) âzâ tayin edildi. 1919-1920 yıllarında Petrograd (Leningrad) kütüphanelerinde çalıştı ve muhtelif ilmi, kıymetli eserleri ve Türklüğü ilgilendiren kitapları Başkurdistan'a getirdi.

ilgilendiyordu. Moskova ve Leningrad. etnoğrafyacıları toplantısında mühim kararlar alındı. Tek hedef Türk kavimlerinin etnoğrafya ve bil-hassa halk edebiyatı idi.

Rusların bu 1929-1932 yıllarındaki tarih, etnoğrafya ve halk edebiyatı üzerine yaptıkları tahrifatı V. V. Koppers "Anthropos" dergisinde yazdığı "Sovyet rejimi altında etnolojinin kaderi"¹ adlı makalesinde anlatmıştır.

Rus emperyalist milliyetçilerinin Türk-İslâm kültürüne, medeniyet kıymetlerine karşı imha hareketleri 1930'dan sonra tamamiyle açığa vurulmuş oldu. Türk ülkelerinin Rusya'ya ilhakı ve istilâsı tarihi Rus emperyalizmi bakımından izah edilerek bu istilânın Türk kavimlerine medeniyet getirdiğini isbata çalıştılar. Türk kavimlerinin halk edebiyatında ve folklorunda Rus istilâsına karşı terennüm edilen türküleri ve destanları feodal beglerin hatırı için tertip edilen edebiyat olduğunu iddia ettiler. Önceleri Çar devrindeki istilâ da "şer" olmakla beraber feodal beglerin idaresine nazaran "ehven-i şer" olduğu ileri sürüldü. Sonra bu formül ancak Gürcistan istilâsı hakkında kullanılacaktır. Türk ülkeleri için doğru değildir, denildi. Gûya Türkistan, Dağıstan, Tataristan ülkeleri gibi Türk ülkelerinin Rusya'ya ilhakı "Mahz-ı hayr" olduğu ileri sürüldü. Rus istilâsına karşı söylenen destan ve türküleri neşreden müesseseleri inkılâp düşmanları barınağı olarak tanıtmaya çalıştılar. Halkımızdan millî duyguyu takviye, Rus istilâsını tel'in eden destan ve türküleri müdafaa edenleri komünizme ihanetle suçladılar. Hepimizin bildiği şu Dede Korkut Kitabı bile kızıl Rus ideologlarını ne kadar sinirlendirdiğini biliyoruz.

Fakat Türk millî kudreti ve şuru müstevlilere karşı şahlanacak, "Rusya dağılıp, Turan olacak"...

ABDÜLKADİR İNAN

(29.XI.1889 - 1.X.1976)

Prof. Dr. Saadet Çağatay

Bağırsak bayat kör ödürmüş kulu
kişedi ukuş birle kalkan tiliñ,
ukuşlug köni hem silig til sözi
bütünlük bile boldı kalla tözi.

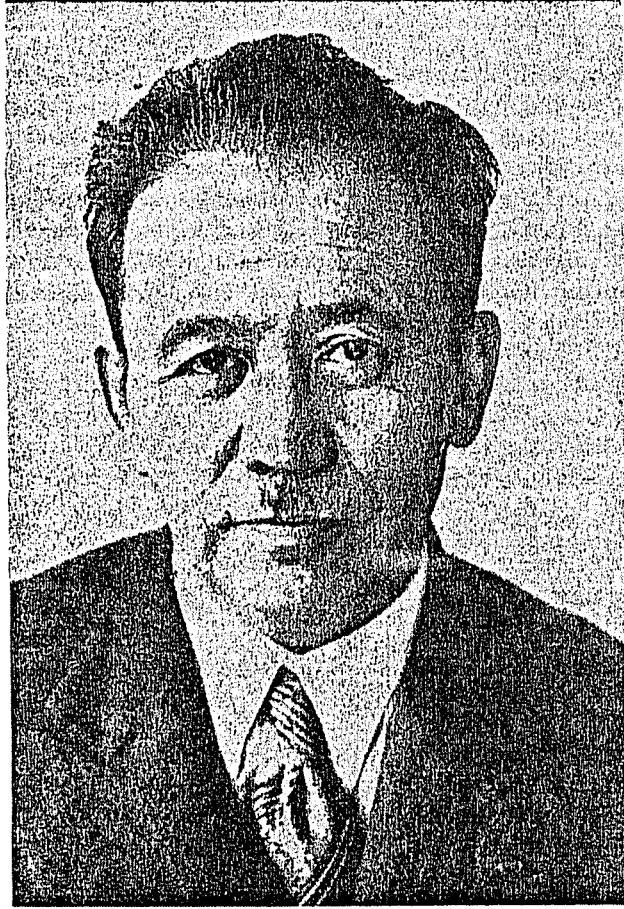
Bütün ömrünü Türk kültürüne hizmet etmeğe vakfeden, değerli ilim adamı Abdülkadir İnan, hayata gözlerini yummuştur. Merhum o kadar çalışkan bir kimse idi ki, ölümünden bir gün önce de "Türk Kültürü" binasına gelmiş, çalışmış, yazılarını dikte etmiş, son gününü de ayakta geçirmiştir; "ayaklarım ısınmadı" diyerek iki saat gelini ile birlikte balkonda oturmuş, o gün oğlu ile gelinine, kendisine çok iyi baktıkları için dua etmiş, akşamüstü televizyon seyredirken birdenbire fenalık geçirmiş ve böylece üçüncü kez gelen enfaktüs onu götürmüştür. Son yıllarda merhum sık sık rahatsızlanır, bâzan da çalışmadan gün ve haftalar geçirir, biraz düzelince yine kalkıp kaleme ve kitaba sarılırdı. Birkaç kere göz (katar) ameliyatı geçirmiş olduğundan, bir süredir ancak bir gözüyle görebiliyor, "Tek gözle okumağa alıştım" diyordu. Çalışma sevgisi ve kabiliyetini yaşlanmakla yitirmemiş olan seyrek kimselerden biriydi.

Abdülkadir Beyle birlikte, hem eşine az rastlanan bir çalışma usulü hem de fedakâr bir neslin son temsilcisi aramızdan ayrılmış bulunuyor. Herkesin yeri doldurulur, onunki aslâ doldurulamaz! O başı başına bir devirdi!

Merhumu çalıştığı sâhada her zaman "otodidakt" sıfatıyla damgalanmışızdır, sanki bu tâbirde bir aşağılık, eksiklik varmış gibi ona bu sıfat

- (1) Merhametli Tanrı seçmiş olduğu kulunun hareketini ve dilini akıl ile kösteklemiştir (Kutadgu Billig, 1838. beyit).
- (2) Akıllı doğrudur, dili ve sözü yumuşaktır, hareketinin esası doğruluk üzerine kurulmuştur (Kutadgu Billig, 1866. beyit).

(11) Das Schicksal der Ethnologie unterden dem Sov. Regime (1932. H. 3-4).

ABDÜLKADİR İNAN (1889 - 1976)

Kendisinden yazı istenmek üzere yazılan mektuba verdiği (28.12.1973) cevâbın, hastalığından ve yaşının seksen altıya ulaştığından bahsettikten sonra, mecmûa hakkındaki düşüncesini gösteren kısmı :

... Ara sıra eskiden yazmış olduğum ufak tefek şeyleri neşredebiliyorum.

«Kubbealtı» mecmûamıza yarayacak bir şey bulamıyorum. Cenâb-ı Hak yine bir müddet ömür ve sağlık verirse «Kubbealtı» dergisinde hiç olmazsa bir yazımın çıkmasını arzu ediyorum.

Kubbealtı Akademik Mecmûası, yıl-6/11, 1977 İstanbul.

ÖLENLERİMİZ:

ABDÜLKADİR İNAN

(29 Kasım, 1889 — 1 Ekim, 1976)

F. A. TANSEL

Memleketimiz, Türkoloji'nin hemen hemen bütün kollarında eserler veren, eşine az rastlanılır büyük bir ilim adamını, Abdülkadir İnan'ı da, 1 Ekim, 1976'danberi kaybetmiş bulunuyor. Onun yarım asırdanberi sürüp giden, sağlam temellere dayanmış köklü çalışmaları, yalnız Anadolu'yu değil, bütün Türk sâhalarını içine almaktâ idi; bu yüzden, onun yokluğu, memleketimiz kadar, Türk dünyası için de büyük kayıp sayılır.

Sibiryâ demiryolu çevresindeki Çelebi Başkurtları'ndan Ulu Katay Boyu'nun Gâzi Börü Kolu'ndan muhâfazakâr, köklü bir âile soyundan gelen Abdülkadir İnan, 29 Kasım, 1889'da, Başkurdistan'ın Çıgay köyünde, İmam Mustafa ile Zekiye Hanım'ın evlenmesiyle doğmuştur; göbek-adı Fethülkadir'dir.

Düzenli bir öğrenim hayatı olan Abdülkadir İnan, ilk tahsilini Rus-Başkurt'ta, Çıgay'da açılan Usûl-i Cedîde mekteplerinde tamamladıktan sonra, Troitsk'deki Resûliyye mektebine sekiz yıl, aynı mektebin yüksek kısmına iki yıl devâm etmiş, 1914'de Yüksek Öğretmen Okulu'ndan me'zûn olmuştur. 1915'de, "Bütün Rusya Müslümanları'nın Mahkeme-i Şer'iyye Kurulu